

# BANÍCI POD ŤARCHOU VEĽKEJ VOJNY

Hornonitriansky región ako väčšinu Slovenska zasiahla prvá svetová vojna odchodom mužov na fronty, epidémiami, napr. cholery a hladom, zhoršeným rekviráciami či zlým zásobovaním.

V regióne boli potrebné prevádzky dorábajúce a spracúvajúce potraviny, bane, drevárske depá a pily, ktorým sa darilo aj v čase vojny. Pre Západouhorsú kamennouhoľnú účastinársku spoločnosť, vlastníacu strategické handlovské bane, sa na začiatku vojny vypracovali štúdie železničného spojenia Handlová – Horná Štubňa a v roku 1917 detailný projekt. Výstavba začala až o 10 rokov a dokončená bola v roku 1931. Významným prevádzkam pridelovali na prácu vojnových zajatcov. Prví ruskí zajatci v regióne šli už od júla 1915 do baní. Začiatkom roku 1917 v baniach pracovalo 253 Rusov, Srbov, Talianov a Rumunov. Haagska konferencia z roku 1907 stanovila pravidlá zaobchádzania s vojnovými zajatcami, podľa ktorých sa im poskytoval štandard ako vlastným vojakom a na niektoré práce sa nesmeli nasadzovať. Ruská civilná komisia v júli 1916 kontrolovala pracovné a zajatecké tábory a výsledkom sa mali prispôbiť pomery našich zajatcov v Rusku. Predtým sa domáca kontrola presvedčila, že majú dobrú stravu a vyhovujúce bývanie, len odevy potrhané. Pracovali pod povrchom a zvolnil sa im režim, čo viedlo k pokusom o útek, pre trinástich aj úspešný.

Baníkom aj zajatcom platila Bratská pokladnica pobyt v kúpeľoch v Bojniciach. V liptáckych barakoch sa zvýšila chorobnosť baníkov, šírila sa tuberkulóza, trachóm a črevné infekcie ako brušný týfus. Zajatcov v roku 1918 poslali do nitrianskej nemocnice, handlovská nestačila.

Bieda vyvolala v rokoch 1917 – 1918 nepokoje a demonštrácie v celej monarchii. Robotníci v Handlovej sa zapájali do všetkých od mája 1917, kedy sa z novozámockých železničných dielní prvý význačný štrajk rozšíril do iných miest. Štrajkom 15. – 18. októbra 1917 si baníci v Handlovej vydobyli masť, slaninu a skrátenie pracovnej doby z dvanásť na osem hodín. Štrajky pokračovali v roku 1918 v januári, 22. apríla bol celouhorský štrajk a ďalšie v júni. V Handlovej sa 22. júla proti nedostatku potravín vzbúrili ženy baníkov. Poškodili zariadenie bane, aby muži nemohli sfárať. Dve ženy boli zabitú, sedem zranených. Na to muži zahájili banícky dôvernicky štrajk. Dvoch zastrelili, päť mužov a päť žien zranili. Protest potlačilo 400 vojakov a žandárov až po hrozbe, že baníckych dôverníkov odvedú na front.

Posledné vojnové rekvirácie v auguste 1918 opäť zhoršili zásobovanie, čo najviac postihlo banícku kolóniu. Do toho sa začala šíriť španielska chrípka a prasacia cholera. Všeobecnú nespokojnosť nezmiernil ani koniec vojny a vznik novej republiky.

## OTÁZKA: KEDY VYPUKOL ŠTRAJK BANÍCKYCH ŽIEN?

Spracovala Mgr. Jaroslava Kupčoková, Hornonitrianske múzeum v Prievidzi



Rekvirácia zvonu v Handlovej